

Şehrin

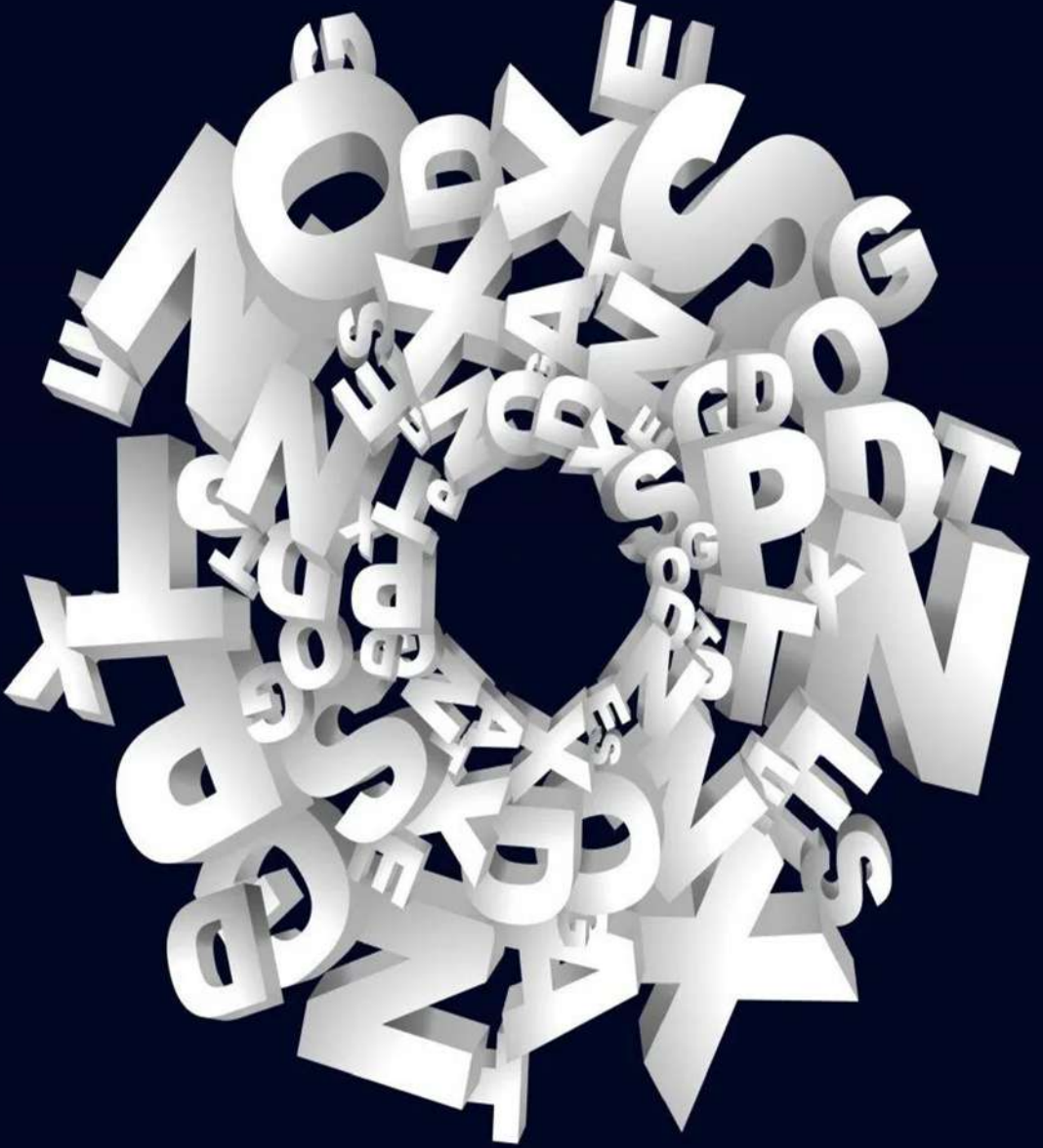
YeniGün GAZETESİ'NİN
ÜCRETSİZ KÜLTÜR-SANAT İLAVESİDİR

Şifazası

CİLT: 6 • SAYI: 26

HAZIRLAYANLAR: SADIK GÖKCE - ANUŞ GÖKCE

01 KASIM 2024 CUMA

KELİMELERİN VE SÖZÜN GÜCÜ

1936-1937 YILLARI ARASINDA ÇUMRA'YA GELEN GÖÇMENLER

**MUSTAFA
ÖZCAN**

Ü Giriş
İlkemizde cumhuriyet idaresinin kuruluşundan sonra yurtdışındaki soydaşlarımız dönem dönem Türkiye'ye gelmişlerdir. Mübadele olaylarını da bunların içinde hatırlamak gerekir. Türk hükümetleri bu göçmenlere sıcak yaklaşım göstermiş, onlara kolaylıklar sağlamış ve ülkemizin belirli bölgelerine yerleşmelerine yardımcı olmuştur.

Göçmenler daha çok Bulgaristan, Romanya gibi ülkelerden gelmiş ve belirli aralıklarla gruplar halinde ülkemize giriş yapmışlardır. Bunların bir kısmının sayıları bir hayli çoktur. Söz gelişi 1936 yılında ülkemize büyük kısmı Romanya'dan olmak üzere 20.000'den fazla göçmen gelmiş ve bunlar ilk adımda uygun görülen bölgelere yerleştirilmiştir. 1937 yılı içinde bu sayının artacağı belirtilmiştir. Göçmen sayısının 30-40 bini bulacağı söylenmektedir. Bu itibarla başta Başbakanlık olmak üzere yetkililer her türlü hazırlığa başlamışlardır. ¹

Göçmen meselesini anlatmak bir hayli zordur. Zorluk şundan doğmaktadır: Resmî belgelerde hep aynı ifadeler çok sık tekrarlanır. Çünkü göçmenlerle ilgili işlerde bir hayli ihale/ eksiltme söz konusudur. Bunların hemen hepsi Konya İskân Müdürlüğü tarafından basına verilen ilânlardır.

Bilindiği üzere ilânların kendine has bir şablonu vardır. Bu şablonu sık sık tekrarlamak anlatımı monoton haline getirmektedir. Hatta aynı sayılar bir sonraki ilânlarda da geçmektedir. Bu yüzden biraz sadeleştirme yoluna gitmek zorunda kaldığımızı belirtmek

isterim.

Buna göre Konya Vilâyeti İskân Müdürlüğü'nün ilanlarının çoğunda pazarlık usulü eksiltmeye gidildiği görülmektedir. Eksiltmenin yapılacağı mekân, Konya İskân Müdürlüğü'dür. Kesin ihale günü belirlenen (ki genelde saat: 15.00) saatten bir saat öncesine kadar isteklilerin teminatlarıyla birlikte bizzat veya güvendikleri vekilleri vasıtasıyla eksiltmeye katılabilecekleri belirtilmektedir. İhaleye konu olan neyse (ev, kereste, kiremit vs.) onunla ilgili şartnameler söz konusu İskân Müdürlüğü'nde mevcut olduğu ve ilgililerin gelip bunları parasız olarak görebilecekleri bildirilir. Eksiltmenin başlamasından önce genellikle yüzde on beş oranında kat'î teminat akçesi depozito etmek mecburiyeti vardır. Tam da bu sırada Konya İskân Direktörlüğüne, tahrir komisyonu reislerinden Edip Bey atanmıştır. ²

Bu genel bilgileri verdikten sonra şimdi 1936 ve 1937 yıllarında Çumra'ya göçmenlerin getirilmesinden bahsedebiliriz.

1936 Yılında Çumra'ya göçmen yerleştirilmesiyle ilgili gelişmeler

Önce şunu belirtelim: Dönemin Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Dr. Refik Saydam, hükümetin yürüttüğü göç politikası hakkında geniş açıklamalarda bulunmuş, sayısal verileri aktarmış, yerleşim yerlerini belirtmiştir. Dr. Refik Saydam, 1936 yılında gelecek olan göçmenlerin Konya, Niğde, Kayseri, Çorum,

1- "Göçmenlerimiz İçin Yeni Bir İskân Projesi Hazırlanıyor", Yeni Ses, Sayı. 416, 23 Mart 1937, s.1

2- "Konya İskân Direktörlüğüne", Ulus, Sayı. 5356, 5 Temmuz 1936, s.2

İÇİNDEKİLER

- 1936-1937 YILLARI ARASINDA ÇUMRA'YA GELEN GÖÇMENLER - MUSTAFA ÖZCAN
- DÜNYA DİLLERİ VE TÜRKÇEMİZ - PROF. DR. FIRDEVŞ GÜNEŞ
- KELİMELERİN VE SÖZÜN GÜCÜ - ANUŞ GÖKCE

Yozgat, Tokat, Bolu, Bilecek vilayetlerinde kendileri için hazırlanan yerlere ve köylere, tespit edilen sınırlar, miktarlar dâhilinde gönderileceklerini ifade etmiştir. Kısacası bu yıl gözde mekânlar daha çok Orta Anadolu şehirleridir.³

1936 yılında Konya'ya iki ayrı mekânda yerleştirilmek üzere göçmen gelir. İlki Akşehir, diğeri Çumra. Biz bu yazımızda sadece Çumra'ya gelenler üzerinde duracağız. Akşehir'e gelenleri ise bir başka yazımızda anlatacağız. Daha göçmenlerin kendisi gelmeden Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'ndan bunlara harcanacak tahsisat (ödenek) gönderilmiştir. Bu göçmenler genellikle Bulgaristan ve Romanya göçmenleridir, bu ödenek, onların işçileri ve nakilleri için kullanılacaktır. Burada söz konusu olan işe ve nakil yardımları hem Akşehir hem Çumra göçmenleri içindir. Bu yüzden parasal miktarlar ortak olarak sarf edilecektir.⁴ Yine bu iki yerleşim yerinde iskân edilecek göçmenlere Vekâlet, toplam 347,5 ton buğday verilmesini emretmiştir.⁵ Romanya'dan gelen göçmenlerden Çumra'ya yerleştirilecek olan 101 evlik 427 nüfuslu bir katile hususi bir trenle Konya'ya gelir. Bunların beraberinde yüzden fazla araba, 185 kadar hayvan vardır. 43 evlik bir katile de geldiğinde topluca Çumra'ya hareket edeceklerdir. Göçmenler, halk tarafından büyük bir sevgi ile karşılanmış, kendilerine çay ve yemek ikram edilmiştir.⁶

Daha sonra göçmenlerin yerleşim işine geçilmiş ve kısa sürede bu iş de tamamlanmıştır. Basından öğrenildiğine göre Çumra'ya 143 eve 615 nüfus gelmiştir.

Öte yandan bu göçmenlere için yapılacak evlere; gerekli kereste ve yakacak odun miktarları, çevrelerindeki ormanlardan temin edilecektir. Bunun için orman mühendisleri ormanda mıntıklar belirlemiştir. Ayrıca göç idaresince, gerekli kireç, kiremit ve tuğla hazırlıklarına da başlanmıştır. Göçmenlere verilecek olan yerler için kadastro fen memurlarına, 20 Haziran 1936 günü mahallerinde işe başlamaları emredilmiştir.⁷

Akşehir'e giden göçmenlerle ilgili işler süre

dursun, Romanya'dan gelen ikinci bir göçmen kafilesinin yine Çumra'ya yerleştirilmesi kararlaştırılır. Bu katile 221 kişiden ibarettir. Yanlarında, hayvanları, arabaları ve 23.030 kilo da eşyaları vardır.⁸

Çumra'ya bu defa Bulgaristan'dan 21 evde, 54 göçmen gelir. Bunlar geçici (misafir) olarak Güvercinlik ve Karkın köylerine yerleştirilir. Bu arada devlet, yardımını hemen yapar. Çumra'daki göçmenlere altı aylık yiyecekleri için 85.000 kilo buğday dağıtır.⁹

Hükümet, göçmenlere giyim kuşam yardımı da yapar. Sözleşti dönemin gazetelerinde Çumra'daki göçmenlere yönelik bir elbise ihalesiyle karşılaşırız. İhale şartlarına baktığımızda şu maddeleri görürüz:

Çumra'daki göçmenler için 2000 liralık, örneği Çumra İskân Komisyonu'nda bulunan ve yedi yaşından yukarı erkekler için elbise, kadınlarla 6 yaşına kadar olan çocuklar için pazen kumaşı alınacaktır. Örneğine uygun yaptırılacak elbiseler, Çumra'da birer defa ölçüleri alınacak ve ölçüler üzerinden yapılacak ve devamında Çumra İskân Komisyonu'na teslim edilecektir. Bu işlerin olabilmesi için 7.12.1936 Pazartesi günü saat 13.00'de Çumra İskân dairesinde eksiltmeye çıkılacak ve talip olanların 150 lira geçici teminatı, sözü edilen gün ve saatten önce Çumra Mal Sandığı'na yatırmaları gerekecektir. İhaleyi kazanan, ihale gününden itibaren 15 gün içinde yapacağı elbiseleri ve vereceği kumaşları teslim etmediği takdirde bu geçici teminat hazineye gelir olarak kaydedilecek, vaki olan zarar da kendisine tazmin edilecektir.¹⁰

Konya İskân Müdürlüğü, elbise eksiltmesinin ardından bu defa göçmenler için yapılacak evlerin eksiltmesine çıkar. Bu hem Akşehir hem de Çumra göçmenlerine yönelik bir ihaledir. İhalede ilk adım, kereste teminidir. İhalede cinsi, boyutları, miktarı (2912 metre mikâp) gibi özellikler belirtilmiştir. Sözü edilen kereste ihalesinin 10 Birinci Kânun 1936 Perşembe günü saat 14.00'de yapılacağı duyurulmuştur. İhale şartlarından birisi kerestelerin Beyşehir ilçesinin Anamas ormanlarından, -orman resmi hükümete ait olmak

3- "Dr. Refik Saydam'ın Söyledikleri", Ulus, Sayı. 5286, 17 Nisan 1936, s.1/6

4- "Göçmenler Geliyor", Yeni Ses, Sayı. 306, 22 Nisan 1936, s.3

5- "Çumra ve Akşehir Göçmenleri İçin Verilecek Buğday Emri Geldi", Yeni Ses, Sayı. 309, 2 Mayıs 1936, s.1

6- "Göçmenler Konya'ya Geldi Yerleştiriliyor", Yeni Ses, Sayı. 322, 17 Haziran 1936, s.2

7- "Göçmenler Yerleştiriliyor", Yeni Ses, Sayı.323, 20 Haziran 1936, s.2

8- "Gelen Göçmenler Akşehir'e Yerleştirildi, Çumra'ya Bir Katile Daha Geliyor", Yeni Ses, Sayı.327, 4 Temmuz 1936, s.1

9- "Göçmen İşleri, Yeni Gelenlere Buğday Arazi Verildi", Yeni Ses, Sayı.337, 5 Ağustos 1936, s.1

10- "Çumra'daki Göçmenler İçin Yaptırılacak Elbise İhalesi Hakkında İkinci İlan", Yeni Ses, Sayı.3 5 Birinci kânun 1936, s.43

üzere -gösterilecek maktan kesilmesidir. Şartlardan diğeri kerestelerin 15 Haziran 1937 tarihine kadar tamamen teslim edilmiş olmasıdır. Üçüncü şart da kerestelerin 1067 metre mikâbı, 100 desimetre mikâbı Çumra istasyonunda Hükümetçe gösterilecek depolara nakledilmesi ve orada teslim edilmesidir.¹¹

1937 yılında Çumra'ya yerleştirilen göçmenlere yönelik bilgiler

1937 yılında da göçmenlere ilgi giderek artar. Konya İskân idaresi son birkaç ayda geçgündüz sıkı çalışmalar yapar. Bütün yük onda gibidir. Yine bütün koordinasyonu o sağlar. Yaptığı işlerin semeresini de alır.

Öncelikle göçmenlerin evleriyle ilgili geçici eksiltme yapılmış, onaylanmak üzere Bakanlığa gönderilmiştir. Göçmenlerin ilk altı aylık yiyecekleri bittiğinden, ikinci altı aylık ihtiyaçları vekâlete bildirilmiştir.

Konya İskân Müdürlüğü, fakir olan 300-400 göçmene elbise yaptırmak ister, aynı zamanda basma (kumaş, bez) dağıtmaya karar verir. Bu iş için gerekli tahsisatı temin eder. Çumra göçmenlerine 80 bin kilo kadar tohumluk dağıtır, göçmenlerin geçici tarlaları sürüldüğü gibi tohumluklarını ilaçlamak üzere 400 kilo göztaşını verir. Çumra göçmenlerinin tekmlil arazisi dağıtılmıştır. Bu arazinin hepsi 23.000 dekar kadar tutmaktadır. Ayrıca 110 dekar arazi, bağ, bahçe, sebzelik için yer verilmiştir. Göçmenlerin yanlarında getirdikleri hayvanların işlerine ait ödenek de gelmiştir.¹²

Bütün bu işlerin yoğunluğu karşısında Vilâyet, iskân kadrosuna yeni kadrolar eklemek için harekete geçmiş, Ereğli, Ilgın ve Beyşehir'de de birer iskân memurluğunun kurulmasını kararlaştırmıştır.¹³

Kaşınhan'a İlgi Artıyor

Basından öğrendiğimize göre Kaşınhan göçmen köyü olma yolundadır. Çünkü yeni gelecek göçmenlerin burada iskân edilmesi söz konusudur.

1937 yılında Akşehir'e yerleştirilen göçmenlerin yanında Çumra'ya gelenler için 30 dükkân ve modern bir ilkokulun yaptırılacağı bildirilmiştir. Yine bu yıl içinde her iki yerleşim

bölgesindeki göçmenlere ikinci defa olarak tohumluk buğday verilmiştir. 1937 yılında anayurda gelecek göçmenlerden Konya'ya gönderilecekler için hazırlıklara başlanılmış, bu çerçevede Konya- Çumra arasında bulunan Kaşınhan'da incelemelerde bulunulmuştur. Çoktan beri kapalı bulunan Kaşınhan istasyonunun açılıp burada modern (örnek) bir köy meydana getirilmesi tasarlanır. Vilâyet bu konu üzerinde ısrarla durmuş ve göçmenlerin sağlık ve öteki sorunlarıyla yakından ilgilenmiştir.¹⁴ Nitekim Konya İskân Müdürü Edip Bey, Çumra'ya gelerek göçmen bölgesinde inceleme yapmış ve iskân memurlarına gerekli talimatı vermiştir. R. Hüsnü'nün Çumra'dan bildirdiğine göre buradaki göçmenlerin hemen hepsinin bütün noksanları tamamlanmış, onlarla ilgili ihaleler yapılmıştır. Göçmenler kendilerine gösterilen yakınlıktan son derece memnundurlar.¹⁵

Öte yandan Çumra'daki göçmenlere ikinci altı aylık ihtiyaçları olan buğday dağıtımına başlanır. Aralarında taksim etmeleri için Çumra göçmenlerine 104.000 kilo buğday verilmiştir. Bunun yanında 217 erkeğin elbiselerinin ihalesi gerçekleştirilmiştir. İskân Müdürü Edip Bey'in, olup biteni yerinde görmek üzere Çumra ve Akşehir'e gideceği belirtilmiştir.¹⁶ Göçmenlerden 300 ev kadar Çumra'ya yerleştirilmiş, nadasları yapılmış ve bunlar da üretici durumuna girebilecek şekilde yardım görmüşlerdir.¹⁷ Çumra'daki göçmen evleri şehir planlaması ve istasyon civarında yapılacağı için bunlara Marsilya taklidi kiremitler seçilir. Çumra'da dağıtılan arazinin tapu tescil işlemleri bitirilmiştir.¹⁸

Eksiltmelere Devam

Çumra'da yapılmakta olan bu evler için keresteye ihtiyaç vardır. 913 metre mikâp işlenmiş kereste için 2.6.1937 Çarşamba günü pazarlık usulü ile ihale açılır. Burada dikkati çeken husus, kerestelerin bir kısmının (455 metre mikâbı) 31 Temmuz 1937, 458 metre mikâbının da yine işlenmiş (mamul) olarak 31 Ağustos 1937 tarihinde Çumra ilçesinde hükümetçe gösterilen yerde teslim edileceğidir. Diğer şartlar, öbür ihale şartlarına ben-

11- "Konya Vilâyeti İskân Müdürlüğünden", Yeni Ses, Sayı. 372, 3 Birinci kânun 1936, s.4

12- "Çumra Göçmenlerinin İhtiyaçları Karşılıyor", Yeni Ses, Sayı. 392, 21 İkinci kânun 1937, s.1

13- "İskân İşleri", Yeni Ses, Sayı. 401, 11 Şubat 1937, s.2

14- "Kaşınhan Göçmen Köyü Olacak", Yeni Ses, Sayı. 540, 23 Mart 1938(?), s.1

15- R. Hüsnü, "Çumra'da Göçmen İşleri", Yeni Ses, Sayı. 388, 12 İkinci kânun 1937, s.1

16- "Göçmenlere Buğday Dağıtılıyor", Yeni Ses, Sayı. 409, 6 Mart 1937, s.2

17- "Vali, İskân İşlerini Yerinde İnceledi", Yeni Ses, Sayı. 426, 15 Nisan 1937, s.3

18- "Göçmenler İçin İskân İdaresi Ev, Kuyu Hazırlıyor", Yeni Ses, Sayı. 426, 15 Nisan 1937, s.3

zemektedir.¹⁹ Ne var ki, 2.6.1937 Çarşamba günü yapılan ihalede taraflar uyuşamaz. Dolayısıyla yeni bir ihale yapmak zarureti hâsıl olur. Bu defa aynı ihale 30.6.1937 Perşembe günü saat on beşte aşağıdaki şartlar çerçevesinde tekrarlanmıştır:

Bu şartlar şöyledir: 1-Keresteler, Hadim ve Karaman arasındaki Kandıvir ormanından ve hükümetçe gösterilecek maktan kesilecek ve orman resmi hükümete ait olacaktır. Kerestelerin 445 metre mikâbı mamul olarak 15 Ağustos 1937 tarihinde ve 458 metre mikâbı da yine mamul olarak 15 Eylül 1937 tarihinde Çumra'da hükümetçe gösterilecek mahalde teslim edilecektir.²⁰

Ne yazık ki 30.6.1937 günkü ihalede istekli çıkmaz. Bu defa İskân İdaresi, Akşehir'i bir yana bırakarak, Çumra'daki işlerinde yoğunlaşır. Çumra'daki yapılacak 300 evin aşağıdaki şartlar dâhilinde 8.7.1937 Perşembe günü saat 15.00'de Konya İskân Müdürlüğü'nde yeniden pazarlıkla ihaleye çıkılmasına karar verilir.

Buna göre Çumra'da 101 numaralı ev tipine göre inşa edilecek 300 eve ait inşaat malzemesi keşif bedeline göre aynı eksiltmeye konulmuştur. Buradaki istekler ve tutarları şöyle sıralanmaktadır: 5.172 metre mikâp temel taşı 6108 lira; 60.000 adet tuğla, 480 lira; 60.000 kilo saman 600 lira; 60.000 kilo kireç, 1500 lira; Kum 938 metre mikâp; 750 lira; 7.500 kilo muhtelif boy çivi; 1500 liradır. İlânda geçen ve keşif bedeli yazılı bulunan diğer ihtiyaç maddelerini de şöyle sıralamak mümkündür: Kerestesi hükümetten 3300 metre murabbai kapı ve pencereye gerekli cam ve menteşe, bu pencere ve kapının imal edilmesi ve yerlerine takılması pazarlığa konulmuştur. Ayrıca 300 evin toprak hafriyatı, temel, duvar ve çatı, tavan ve döşeme inşası ve sıva vesaire gibi umum inşaat işçiliği ve ustahı için 36264 lira, 354000 adet Marsilya benzeri yerli kiremit ve 7200 adet aynı cinsten Mahya kiremidi için 28896 lira keşif bedeli konulmuştur. Burada saydığımız inşaat malzemesi toptan bir müteahhide verileceği gibi her maddedeki yazılı cinsine göre aynı müteahhide verilebilecektir.²¹

Bir yandan da Beyşehir'de imal edilen 2000 metre mikâp işlenmiş kerestenin nakliyesi işine el atılır. Bu kerestenin 1290 metre mikâbı Çumra ilçesindeki inşaat mahalline götürülüp teslim edilecektir. Maliyet tonaj hesabı üzerinden yapılacağından bir tonluk kerestenin bir kilometreye nakil fiyatı esas olarak kabul edilmiştir. Taşınacak kerestenin tahmini ağırlığı 1500 tondur. Kerestelerin bir kısmının 30 Ağustos 1937 tarihine ve geri kalanının da 20 Eylül 1937 gününe kadar Çumra'ya taşınması istenir. Bunun için eksiltme işi 13.7.1937 Salı günü vilayetin ilgili dairesinde gerçekleştirilecektir.²²

Evlerin inşaatında, sıra; temel, duvar, çatı, döşeme, tavan, sıva, badana ve kiremit örtmesi gibi umumi işçilikler için pazarlığa gelmiştir. Bunun da ihalesi yapılır. Ancak burada göze çarpan bir nokta vardır: O da bu 300 evin bilmumum inşaat malzemesi, kapı ve pencereleri ve bunların yerine takılması eksiltmeye çıkarılmamış, diğer hususlar ise pazarlığa konulmuştur. Bu evlerin toptan işçiliği bir müteahhide verileceği gibi yüzer, ellişer, yirmi beşer ve onar adet ev olmak üzere aynı isteklilere de verilebileceği bildirilmiştir. Bunun için ise belirlenen tarih ve saat: 27 Temmuz 1937 Salı günü saat 15: 00'dir.²³

Dikkat edilirse inşaatlarda her aşamada ihale yapılır. Konya İskân Müdürlüğü bu konuda çok titizdir. Adım adım ilerlerken sıranın çivi, kapı ve pencere mandalı gibi eşyalara geldiği anlaşılır. Bu ihalede örnekleri İskân dairesinde bulunan malzeme için şu miktar ve değerler belirlenmiştir: 300 sandık çivi; 600 adet kapı kilidi, 600 kapı mandalı, 2400 kapı menteşesi, 1200 pencere topu, 3000 pencere mandalı, 3000 pencere menteşesi, 25 kilo tutkal. Bunlar ilgili yasalara uygun olarak pazarlıkla 17.8.1937 Salı günü eksiltmeğe konulmuştur. Başlangıçtaki teminat yüzde yedi buçuktur. Ancak ihalenin ardından bu miktar, yüzde on beşe yükseltilmiş olacaktır.²⁴

Çumra'daki evlerin tamamlanabilmesi için hummalı bir faaliyet sürdürülür. Bu evlerin 29 Ekim 1937 Cumhuriyet Bayramı'na kadar tamamlanması hedeflenir. Vali Cemal Bardakçı, Çumra'ya her gelişinde iskân işleriyle

19- "Konya İskân Müdürlüğü'nden "Yeni Ses, Sayı. 444, 27 Mayıs 1937, s.3

20- "Konya İskân Müdürlüğü'nden", Yeni Ses, Sayı. 458, 29 Haziran 1937, s.3

21- "Konya İskân Müdürlüğü'nden", Yeni Ses, Sayı 562: 8 Temmuz 1937, s.4

22- "Konya İskân Müdürlüğü'nden", Yeni Ses, Sayı. 463, 10 Temmuz 1937, s.4

23- "Konya İskân Müdürlüğü'nden", Yeni Ses, Sayı.469, 24 Temmuz 1937, s.4

24- "Konya İskân Müdürlüğü'nden", Yeni Ses, Sayı. 478, 14 Ağustos 1937, s.4

bizzat ilgilenir; direktifler verir, göçmenlerin dert ve ihtiyaçlarıyla meşgul olur.²⁵

Evlerin inşaatı ilerlemiş, kapı ve pencerelerin takılması safhasına geçilmiştir. Göçmen evlerinin pencereleri için 648 metre murabba cam gereklidir. Ayrıca bunlara lüzumlu olan çivi, macun ve Çumra'ya nakil ve yerlerine takılma işçiliği yasalara dayanarak pazarlık usulü ile belirlenmek istenir. Bu pazarlık da 11.10.1937 de, Konya'da yapılacak ve pazarlığa yüzde yedi buçuk teminat yatıran katılabilecektir.²⁶

Öte yandan Konya İskân Müdürlüğü, Beysşehir'de iskân emrinde bulunan kerestelerden tahminen 70 metre mikâbının Çumra'ya nakledilmesini kararlaştırır. Eksiltme şartnamesine göre, bu keresteler, Beysşehir'den Konya'ya getirilecek ve Konya'da Mehmet Karacıganlı fabrikasına teslim edilecektir. Burada yani fabrikada tahta yapıldıktan sonra Çumra'daki inşaat mahalline nakledilerek ilgililere ulaştırılacaktır. Pazarlık ise 8.11.1937 Pazartesi günü saat on dörtte Vilâyet'te toplanacak komisyon huzurunda yapılacaktır. Bu eksiltmeye katılmanın teminatı yüzde yedi buçuktur fakat eksiltmeyi müteakip bu oran artacaktır.²⁷

Göçmen evlerinin yapılması ilçede birtakım gelişmelerin yaşanmasına yol açmıştır. Özellikle üç yüz göçmen evi, selvi ve kavak ağaçlarının kucakladığı Çumra ovasına çok yakışmıştır. Hükümet konağının sağına ve soluna yapılan göçmen evleriyle ilçenin nüfusu 3500'e, ev adedi de 771'e çıkmıştır. Çumra'ya son gelişlerinde on iki kişiden oluşan bir göçmen heyeti Vali Bardakçı Bey'e, Cumhuriyet hükümetinin kendilerine gösterdiği ihtimama, fedakârlığa nasıl teşekkür edeceklerini şaşırıklarını söylemiştir. Göçmenler, Çumra'da oturdukları semtteki bir mahallenin adının Bardakçı olmasını teklif etmişler, Çumra ilçe idare heyeti de bunu karar altına alarak Vilâyete bildirmiştir. Bu karar, Vilâyetçe uygun bulunmuş ve onaylanmıştır. Bundan böyle Çumra göçmen mahallesinin "Bardakçı Mahallesi" adıyla anılacağı duyul-

rumuştur.

SONUÇ

1936-1937 yıllarına Konya'ya devletin yönlendirmesiyle iki ayrı bölgeye göçmen gelir. İlki Akşehir'dir. İkincisi Çumra'dır. Akşehir'e giden göçmen sayısı Çumra'nunkinden fazladır.

1936 yılı Haziran ortasında göçmen gelmeye başlamış ve Temmuz nihayetine kadar Çumra'ya 300 hanede 1091(bazı yerde 1049 nüfus gelmiştir. 300 hane için 300 ev yapılmıştır. Göçmenler tamamen yeni evlerine yerleştirilmiştir. Bu göçmenlere 20 bin lira ile tam teşekküllü ve beş dersliği bulunan modern bir okulun yaptırılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca bu göçmenlere ilkbaharda 40 dükkân yaptırılacak ve her birine döner sermaye verilecektir. Çumra'daki göçmenlere, evlerine girinceye kadar geçen sürede 310 baş çift öküz, 259 pulluk ve 30 araba verilmiş, ayrıca 21071 dekar arazi dağıtılıp tapuya bağlanmıştır. 206144 kilo yemeklik ve 77250 kilo tohumluk buğday yardımında bulunulmuştur. Bu göçmenlerin muhtaç olanlarına 217 kat erkek elbisesi, kadınlar için de 864 metre pazen basma verildiği gibi bundan başka muhtelif şekillerde 7524 lira nakit yardım yapılmıştır. Göçmenlerin hepsi ürünlerini almış ve üretici bir hale gelmiştir.³⁰

Hasta olan göçmenler, iskân idaresi ödeneğinden tedavi edilmiş, ilâçları alınmıştır. Bütün göçmenlerin ev kiralari tesviye edilmiş, sanatkâr olanlara sermaye verilmiş, kışlık ihtiyaçları için odun dağıtılmıştır. Ayrıca göçmenlerin kendi malı olan çift ve binek hayvanlarının kışlık iaşeleri iskân tahsisatından karşılanmıştır.³¹

Yerli halk tarafından göçmenlere azami yardımda bulunulmuş, imece yapılarak geçen sene toprakları sürdürülüp ektilmiştir. Yerli halkla aralarında tam bir uyum ve samimiyet görülmüştür. Göçmenlerin sağlıklarına itina edilmiştir. Ayrıca Çumra'da göçmen gençlerden oluşturulan 15 kişilik bir futbol ve voleybol takımları ile 11 kişilik bir bando teşkilatı meydana getirilmiştir. Burada görev

25- "Çumra'da Göçmen Evlerinin Yapısı Bitiyor", Yeni Ses, Sayı. 490, 216, 18 Eylül 1937, s.2

26- "Konya İskân Müdürlüğünden", Yeni Ses, Sayı. 495, 6 Birinci teşrin 1937, s.4

27- "Kereste Nakli Eksiltmesi: Konya İskân Müdürlüğünden", Ekekon, Sayı. :534-57, 4 İkinci teşrin 1937, s.3

28- "Göçmenlerin Yarattığı Gelişim Hayatı", Ekekon, Sayı. 534-81, 3 Birinci kânun 1937, s.2

29- "Bardakçı Mahallesi: Çumra'da Göçmen Mahallesine Bu Ad Verildi", Ekekon, Sayı. 534-102, 30 Birinci kânun 1937, s.2

30- "Konya'da Başarılan Göçmen İşleri", Ekekon, Sayı: 534-70, 19 İkinci teşrin 1937, s.1/4

31- "Vilâyet Göçmen İşlerine Büyük Önem Veriliyor", Yeni Ses, s.487, 8 Eylül 1937, s.2

alan gençlerin muntazam ve disiplin içinde çalıştıkları gözden kaçmamıştır. ³² Buraya vilâyetin her göçmen evine 20-30 fidan verdiğini de eklemeliyim. ³³

Hükümet göçmenler için elinden gelen hemen her şeyi yapmıştır. Peş peşe gerçekleştirilen ihaleler bunun somut bir göstergesidir. Ancak bu ihalelerin bazılarında talipli (istekli) çıkmamış ya da taraflar anlaşamamışlardır. Bu yüzden zaman hızla akıp gitmiş, Çumra'dakiler yılsonuna varmadan bitirilmişdir.

Yine gelen göçmenlerin ilk elde yerleştirilmeleri sağlanmış, ihtiyaçları karşılanmıştır. Daha sonra hızlı bir planlama yapılarak ev yapım işine girişilmiştir. Bu iş'te ev tipleri belirlenerek yol alınmıştır. Göçmenlere karşı herhangi bir olumsuz tepki olmamıştır. Aksine Çumra halkı kendilerine yardımcı olmuş, hiçbir zaman ilgisini esirgememiş, hatta onların işlerini kolaylaştırmaya çalışmıştır.

Göçmen evlerinin teslim tarihi 1937 yılı Cumhuriyet Bayramı diye düşünülmüşse de bu tarihte teslim gerçekleşme-

miştir. Evler, göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılayacak mükemmeliyette olmuştur. 300 göçmen evinin teslim töreni, açılışı, Vali Cemal Bardakçı'nın başkanlığı altında bir heyet tarafından, 11 Son teşrin 1937'de yapılmıştır. Aynı günde Bozkır-Hadım şosesi de açılır. Bu şosenin 50 kilometre uzunlukta olduğu bildirilir. ³⁴

32- " Konya'da Başarılan Göçmen İşleri", Ekekon, Sayı: 534-70, 19 İkinci teşrin 1937, s.1/4

33- "Yepyeni Bir Kazza: Çumra", Ulus, Sayı: 5880, 12 İlk kânun 1937, s.6

34- "Konya'da 300 Göçmen Evi Törenle Açıldı", Ulus, Sayı.5853, 12 Son teşrin 1937

MESNEVÎ'NİN GÖLGESİNDE

AHMET SEVGİ

نقش آبست ار وفاجویی از آن باز کردی دستهای خود کزان

*Mânâsız söz, su üstüne yazılan yazıdır.
Ondan vefa umarsan iki elini ısrarak dönersin.
(Hz. Mevlânâ)*

BOŞ LÂF, BOŞ İŞ
*Su üzerine yazı yazmaya benzer boş lâflar, boş işler;
Peşine düşen de pişmanlık duyarak parmağını dişler.
1 Kasım 2024 (Ahmet Sevgi)*

DÜNYA DİLLERİ VE TÜRKÇEMİZ

**PROF. DR.
FİRDEVS
GÜNEŞ**

Son yıllarda dünyamızda konuşulan dillerle ilgili önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Bunlar dillerin sayısı, ülke ve kıtalara dağılımı, etkisi gibi alanlarda görülmektedir. Dillerle ilgili bu gelişmeler dünya dil atlaslarında verilmektedir. Dil atlasları yoğun araştırmalar sonucu hazırlanmaktadır. Günümüze kadar çok sayıda dil atlası yayınlanmıştır. Ancak en kapsamlı dil atlası UNESCO tarafından 2009 yılında hazırlanmıştır. Bunu 80 yıldır sistemli araştırmalar yapan Ethnologue tarafından hazırlanan dil atlasları izlemektedir. Dil atlasları incelendiğinde, dille ilgili rakamların sürekli değiştiği görülmektedir. Örneğin UNESCO 2009 yılı Dünya Dil Atlasında 6000 dilin olduğu belirtilirken, 2024 yılı Ethnologue Dil Atlasında 7.151 dilin yaşadığı açıklanmaktadır. Ethnologue verilerine göre dünyamızda konuşulan bazı dillerle ilgili bilgilere yeni ulaşılmakta, bazı dilleri konuşan kişi sayısı azalmakta ve dil yok olmaktadır. Böylece dünyadaki dillerin sayısı, bölge ve ülkelere dağılımı değişmektedir (Ethnologue,2024).

Ethnologue 2024 yılı Dil Atlasına göre dünyamızda 7.668 milyar insan yaşamakta ve toplam 7.151 dil konuşulmaktadır. Dil ve nüfus sayıları karşılaştırıldığında ortaya zıt durumlar çıkmaktadır. Dünya nüfusunun % 82.3'ü toplam 7.151 dilin % 1.4'ünü konuşmaktadır. Geriye kalan dillerin % 95'ini dünya nüfusunun % 5'i kullanmaktadır Yani dünya nüfusunun çoğunluğu çok az sayıda dili konuşmaktadır. Çok konuşulan bu diller bazı ölçütlere göre sıralanmaktadır. Buna göre ilk sıraları İngilizce, Çince, Hintçe, İspanyolca, Fransızca, Rusça, Arapça, Almanca, Japonca ve Portekizce almaktadır. Türkçe çok konuşulan ilk yirmi dil arasında bulunmaktadır.

Çok konuşulan diller, konuşmacı sayısı ve dilin yaygın olması ile belirlenmekte-

dir. Bu ölçütlere göre dünyamızda en çok konuşulan dil İngilizce ve Çince'dir. Hem anadil hem de ikinci dil olarak konuşanlar sayısına göre dünyamızda en çok konuşulan dil İngilizce'dir. Sadece anadil olarak konuşanlar sayısı ele alınırsa Mandarin Çincesi dünyada en çok konuşulan dildir. Bu durum Çin'deki nüfus sayısından kaynaklanmaktadır. Bu dilleri konuşan sayısı bir milyanın üzerindedir. Üçüncü ve dördüncü sırada 600-500 milyon arası konuşmacı sayısı ile Hintçe ve İspanyolca gelmektedir. Bunları 300-200 milyon arası kişinin konuştuğu Fransızca, Arapça, Bengalce, Rusça, Portekizce, Urduca ve Endonezya izlemektedir. Ardından 200-80 milyon arasında değişen konuşmacı sayısı ile Almanca, Japonca, Nijer Pidgin, Mısırca, Maratice, Telugça, Türkçe, Tamilce ve Yue Çincesi gelmektedir. Kısaca dünyamızda 6 milyardan fazla kişi yani dünya nüfusunun % 88' inden fazlası 20 dili konuşmaktadır (Ethnologue,2024).

Konuşulan dillerin sayısı ülkelere değişmektedir. En çok dil Papua Yeni Gine'de vardır. Bu ülkede 840'dan fazla dil konuşulmaktadır. Bu rakam Avrupa'da konuşulan dillerin iki katından fazladır. Ardından 715 dil ile Endonezya gelmektedir. Nijerya'da 527, Hindistan'da 456, ABD'de 337, Avustralya'da 317, Çin'de 307, Meksika'da 301, Kamerun 'da 277, Brezilya'da 238, Tanzanya'da 150 dil konuşulmaktadır. Bu dillerin çoğu yerli dildir. Amerika Birleşik Devletleri'nde ise göçmen dili vardır. Kısaca 11 ülkede 4.465 dil bulunmakta ve dünyadaki dillerin % 63'ünü oluşturmaktadır. Bu ülkeler incelendiğinde çok dilin çeşitli sorunlara neden olduğu görülmektedir. Bunlar eğitim, ekonomi, sağlık, kalkınma, iletişim gelişme, modernleşme, ulusal birliği sağlama gibi alanlarda ortaya çıkmaktadır.

Dilin yazılı olmaması, alfabe, ses ve harflerin karmaşıklığı öğretimi zorlaştırmakta ve bu nedenlerle tek dile karar verilmektedir. Örneğin Brezilya'da nüfusun % 98' i Portekizceyi kullanmaktadır. Nijerya'da resmi dil İngilizce, Kamerun'da İngilizce ve Fransızcadır. Endonezya'da ortak tek resmi dil Endonezce'dir. Tanzanya'da Swahili ortak resmi dildir. Hindistan'da resmi yazılarda İngilizce ve Hintçe kullanılmaktadır.

Dillerin kıtalara göre dağılımı da eşit değildir. Asya kıtası dünya dillerinin % 32,3' üne ev sahipliği yapmaktadır. Afrika kıtası dillerin % 30,2' ini barındırmaktadır. Bu iki kıtada dünya dillerinin yaklaşık üçte ikisi bulunmaktadır. Pasifik Devletleri Okyanusya'da dünya dillerinin % 18,5' i yer almaktadır. Amerika kıtasında dünya dillerinin % 15'i, Avrupa kıtasında ise dünya dillerinin % 4' ü bulunmaktadır. Görüldüğü gibi en fazla dil Asya kıtasında, en az dil ise Avrupa kıtasında bulunmaktadır. Dünyadaki insanların % 84'ü Asya ve Avrupa dillerinin kullanmaktadır.

Dünyadaki dil sayısı, kıta ve ülkelere göre farklı dağılımı, büyük ve küçük diller olması gibi durumlar dil savaşlarını gündeme getirmektedir.

Dünyamızdaki 7.151 dilin 200'ü yazılı dildir ve alfabesi vardır. Geriye kalan 6.949 dil sözlü dildir, yazısı yoktur. Yazılı dillerde üç yazı sistemi kullanılır. Bunlar kelimeleri, heceleri ve harfleri simgeleyen yazılardır. Kelimeleri simgeleyen yazıya İdeogram denilir. İdeogramda, bir kelime ya da fikir, grafik veya resimlerle sembolize edilir. Bir kelime ya da düşünceyi betimlemek için basit göstergeler kullanılır. Çince, Japoncada olduğu gibi. Heceleri simgeleyen yazılarda her sembol konuşmadaki bir heceyi temsil eder. Dildeki kelimelerin her hecesi ayrı bir işaretle gösterilir. Yani heceleri temsil eden sembollerden oluşan bir yazıdır. Hintçe, Japonca, Korece, Çeroki, eski Girit ve Çivi yazılarında olduğu gibi. Harfleri simgeleyen yazılarda ise dildeki her sese karşılık gelen harfler kullanılır. Harfler, seslerin yazı sistemindeki karşılığıdır. Harfler birleşerek alfabeyi oluşturur. Türkçe, İngilizce, Almanca, Fransızca gibi dillerin yazı sistemidir. Görüldüğü gibi dünyamızda

yazılı dil çok az olmakta, bunların da bazıları kelime ve heceyi simgeleyen yazı sistemi kullanmaktadır. Günümüzde dil öğrenme kolaylığı, eğitim, sağlık, iletişim ve modernleşme açısından harf yazı daha önemli olmaktadır.

Ethnologue 2024 Dil Atlasına göre dünyamızdaki 7.151 dilin 3.045'ü yani yarısı tehlike altında bulunmaktadır. Bu dilleri konuşan kişi sayısı hızla azalmakta ve 1000 kişinin altına düşmektedir. Konuşan kişi sayısı azalan diller hakkında bilgi toplamak zor olmaktadır. Bu nedenle 3.045 dilin kısa süre içinde kaybolacağı belirtilmektedir. Dil bilimcilere göre her yıl 10 dil ölmektedir. Bunlar küçük dillerdir. Konuşan sayısı 100 bin ve üzerinde olan diller için bir tehlike bulunmamakta, yaşama şansının olduğunu ifade edilmektedir. Ancak konuşmacı sayısı 1000 kişiden az olan küçük diller için durum farklıdır. Diğer taraftan küçük dillerin ölümünden büyük dillerin sorumlu olduğu belirtilmektedir. UNESCO Dil Atlası yöneticisi Christopher Moseley'e göre "İngilizce, Fransızca, İspanyolca gibi büyük diller küçük dillerin ölümünden sorumludur (UNESCO, 2010). Bu açıklama çoğu küçük dil için kaybolma tehlikesinin sürdüğünü göstermektedir. Ölen dillerle birlikte kültürel zenginlikler de yok olmaktadır. UNESCO Eski Genel Müdürü Koichiro Matsuura, "**Dillerin ölümlüyle birlikte çok sayıda kültür mirası, özlü ve değerli sözler, deyimler, şüirler, maniler, hikâyeler, atasözleri gibi toplumun önemli değerleri yok olmaktadır. Ayrıca insanlar arasındaki çeşitlilik, dünya ve doğa hakkındaki çeşitli bilgiler de yok olmaktadır**" diyerek dillerin ölümüyle kaybedilen zenginliklere dikkat çekmektedir (Güneş,2021).

Günümüzde küçük dillerin ölümü giderek hızlanmaktadır. Bu durum internet aracılığıyla gerçekleşmektedir. Artık eğitim, iletişim, bilgi ve belgeleri paylaşma, sağlık, ticaret, ekonomi, uluslararası finans pazarları vb. internetle yürütülmektedir. Eskiden olduğu gibi kilometrelerce uzaktaki ülkelere gitmek yerine bilgisayar başında dünyanın her yerine ulaşılmaktadır. Bu durum küçük diller için büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Çünkü dünyadaki dillerin % 98 'si yazılı olmadığından

internetten yer almamaktadır. İnternette kullanılmayan bir dil ise modern dünyada yok sayılmaktadır. Diğer taraftan bilgi teknolojileri ve internet insanları kendi dillerini bırakarak büyük dilleri öğrenmeye ve kullanmaya zorlamaktadır. İnternetteki bilgilerin büyük bir bölümü yani % 80'ini İngilizce sunulmaktadır. İnternet kullanıcılarının % 40' ı da İngilizce iletişim kurmaktadır. Böylece büyük diller hızla yayılmakta, küçük diller ise yok olmaktadır.

Sonuç olarak dünya dillerindeki bu gelişmeler Türkçemizi de doğrudan etkilemektedir. Bilindiği gibi Türkçemizin milattan önce dört bin yılına kadar uzanan eski ve köklü bir geçmişi vardır. Tarihi süreç içinde dünyaya yayılmış ve çok sayıda dili etkilemiştir. Dünyamızdaki 7.151 dil içinde en çok konuşulan ilk yirmi dil arasında 18. sırada yer almaktadır. Türkçemiz ses, kelime ve dil yapısı yönüyle çeşitli zenginliklere sahip sonradan eklemeli bir dildir. Harf yazı sistemine sahip kuralları açık ve gelişmiş bir dildir. Türkçenin ses zenginliği, ses-harf ilişkisi, kelime tanıma, hece ve kelime türetme, zihinsel sözlük geliştirme gibi özellikleri hem zihinsel becerileri geliştirmekte hem de öğretim sürecini kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle Türkçe çoğu dile göre daha kolay öğrenilmektedir. Türkçemizin üstünlüklerini yaymak, gelecek nesillere iyi öğretmek, uluslara-

rası düzeyde iletişim ve bilim dili olmasını sağlamak için sistemli araştırmalar yapılmalıdır. Türkçe kitap, dergi, broşür gibi basılı ve elektronik ürünlerin sayısı çoğaltılmalıdır. İnternet ve Web sitelerinde sunulan Türkçe bilgiler zenginleştirilmeli, Türkçe dil oranı artırılmalıdır. Eski ve yeni basılı ürünler internet ortamına aktarılmalıdır. Türkçemizin başka dillere kolay çevrilmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Ülkemizdeki medya ve gazete yayınlarında Türkçeye ağırlık verilmeli, doğru, düzgün ve güzel Türkçe kullanılmalıdır. Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine ağırlık verilmeli, öğrencilere Türkçenin önemi ve üstünlükleri iyi öğretilmelidir. Türkçenin dünya dili olarak yayılmasına çalışılmalıdır.

Kaynakça

Ethnologue (2024). Ethnologue: Languages of the World. Dallas, Texas: SIL International.

Online version: <http://www.ethnologue.com>.

Güneş, F. (2021). Türkçe Öğretimi Yaklaşımları ve Modelleri, Ankara: Pegem A Yayınları.

UNESCO (2010). Moseley, Christopher (ed.). Atlas des langues en danger dans le monde, 3ème Paris, Version en ligne: <http://www.unesco.org/culture/languages-atlas/fr/atlasmap.htm>

ACZİMİN GİRYESİ

Ahmet
Sevgi

ELE GÜNE KARŞI

*Hayatını, başkaları ne der endişesiyle tanzim etme,
Lakin el âlem görünce mahcup olacağın yola da gitme.*

1 Kasım 2024

(Ahmet Sevgi)

KELİMELERİN VE SÖZÜN GÜCÜ

ANUŞ GÖKÇE

Sevgili dinleyiciler, yazıma Yunus Emre'nin söz üzerine söylediği bir beyitle başlamak istiyorum.

**"Söz ola bitire savaşı, söz ola kestire başı
Söz ola zehirli aş, bal ile yağa ede bir söz."**
Yunus Emre

Burada ağızdan çıkan bir sözün ne kadar etkili olduğunu belirtmek isterim. Yunus Emre bu beytinde; sözün çok büyük zararlara ve kayıplara yol açan bir savaşı durdurabileceği gibi, yarayı da gönül yarasını da tedavi edebileceğini dile getiriyor. (**Azmi Bilgin, "Yunusun Sözü", -Eleştiri İnceleme-, Türk Dili Dergisi, Mart 2020, Yıl 69, sayı:319**)

Söz, bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi. Bir veya birkaç kelimedenden oluşan ve anlamı olan ses birliği.

Kelime sözcüğü Türkçemize Arapçadan geçmiştir. Anlamı olarak nesnelere verilen isim veya edatlar, zarflar, sıfatlardır. Kelimelerin birleşmesiyle cümleler oluşur. Bazen tek bir kelime bile bir cümle anlatabilir. Mesela nasılsın? Diye birisi bir şey sorduğunda "iyiyim" dediğinde aldığı çekim eklerinin yardımıyla tek kelimelik bir cümle kurulmuş olur. Türkçedeki karşılığı ise sözcüktür. Küçük söz anlamında.

Biz duygu ve düşüncelerimizi, zevk ve özelemlerimizi kelimelerle ifade ederiz. Özenle seçilen kelimelerden oluşan cümlelerle mevramımızı çok güzel anlatır, az sözle çok şey ifade edebiliriz. Ya da kelimeleri metin içinde birkaç anlamda kullanarak ifademize zenginlik katabiliriz. Bunun için kelimeleri yerli yerinde kullanmamız gerekir. Tasavvufi bir makale yazacak ya da şiir söyleyecek isek tasavvufa uygun kelimeleri kullanırız. Günlük konuşma dilindeki kelimeleri ya da argoyu tercih etmeyiz. . .

Güzel dilimiz Türkçe kelime hazinesi bakımından çok zengin bir dildir. Cinaslı ve sesleş kelimeler, anlamdaş kelimeler o kadar fazla ki yazarlar tarafından ne kadar çok kullanılırsa o kadar anlamı güçlendiriyor.

Hanım eli; hanımın eli gerçek anlamda. Hanımeli dediğimiz zaman hanım ile el kay-

naşmış ve çiçek anlamında bir kelime olarak karşımıza çıkıyor. "Bahçedeki hanımleri ne kadar güze kokuyor!" bu cümlede çiçek olarak kullanılmış. "Hanımeli kaşık sapından incir." Cümlesinde hanımeli mecaz anlamında kullanılmıştır. Kibar ve narin yetişen kadınların az bir işte zorlandıkları için bu atasözü kullanılmıştır

Hikâyede, şiirde, romanda çokça tasvirlerle başvurulmaktadır. En güzel kelimelerle yapılan tasvirler edebiyatımız için vazgeçilmez edebi sanatlardan biridir. Benzetmeler, kişileştirmeler, ikilemeler atasözleri ve deyimler anlatımı güçlendiren unsurlardır.

"Nehrin üzerindeki salkım söğüt dallarıyla eğilip buz gibi soğuk sudan kana kana içiyordu. Dalına konan bir çalı kuşunun uzun uzun ötüşüyle kulakları çınladı. Bu bir özgürlük ötüşüydü. Mutlu ve şendi. Maziye döndü. Bir yıl evvel yavrularını yıldıktan korumak için çırpınan annenin, bir şeyler yapamamanın çaresizliğini görüp derin bir üzüntü duymuştu. Aklına geldiğinde ilk günkü gibi bu acıyı iliklerine kadar hissetti." Bana ait olan bu paragrafta, "salkım söğütün suyu kana kan içmesi" kişileştirmedir. "Mutlu ve şen olmak" insana ait özelliklerdendir. "Su içmek, hatırlamak, maziye dönmek, çaresiz kalmak, görmek, üzüntü duymak" yine insana ait özelliklerdir. "Kana kana, uzun uzun" kelimeleri ikilemedir. "Buz gibi" benzetmedir. Bu kelimeler ifadeyi süsleyen, kulağa hoş gelen, anlatımı süsleyen öğelerdir.

Atasözleri

Yılların deneyiminden süzüle gelmiş atasözlerimiz az sözle çok şey ifade eden sözlerimizdir. Bir atasözünden belki sayfalarca metin yazılabilir. Atasözü, bir hüküm bildiren kısa ve özlü sözlerdir. Bunları söyleyen belli değildir. Söyleyeni belli olan atasözlerine ve cize denir.

"Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır." İnsanlara karşı yumuşak ve güzel konuşmanın, kır-

cı olmamanın önemini belirtir. **"Ak akça kara gün içindir."**, **"Damlaya damlaya göl olur - Ayağını yorganına göre uzat..."** gibi atasözleri tasarruf etmeyi, zor günler için para bir tarafa para koymayı, para biriktirmeyi ve hesaplı harcamayı konu alır.

Türkçe deyim yönünden o kadar zengin ki başka dillerde bu kadar zevkli, bu kadar ince, bu kadar çarpıcı ve vurucu kelimeler var mı bilmiyorum. **"Akla kararı seçmek"** anlatımı o kadar güçlendiriyor ki insanın bir iş yaparken ne kadar zorluk çektiğini anlatır. **"Ağızına geleni söylemek"**, çok sinirli bir insanın öfke anında çok kırıcı olduğunu belirtmek için kullanılır. **"Ağızına layık"** yenilen yemeğin damak zevkine ne kadar uygun olduğunu vurgular. **"Ağız gevşek. - Dilinde bakla ıslanmaz"**, boş konuşan ve sır tutmayan kişileri ifade eder. Türkçede buna benzer birçok kelime ve deyimler vardır. "Kimi kimsesi", "dum duma", "kıyamet gibi", "kuyruklu yalan", "kuyruk acısı", "ana kuzusu", "süt kuzusu", "çam devirmek", "çamur atmak", "tabana kuvvet", "tadı damağında", "yüz yüze gelmek", "yüzü sirke satmak", "yüz bulmak", "yüz çevirmek", "yüz vermek", "şom ağızlı", "şeytan diyor ki", "kör şeytan", "çürük tahtaya basmak", "çömlek hesabı", "yağmurdan kaçarken doluya tutulmak", "şimşek gibi", "abuk sabuk konuşmak", "abaya yakmak" vs. deyimler bunlardan bazılarıdır. (**Deyimler ve Atasözleri Sözlüğü,- Parıltı Yay., İstanbul 2014**)

Dilin gücünü en güzel şekilde ifade eden söz ustaları/ Türk Dilinin güzelleşmesi, zenginleşmesi için çalışan Alperenler

Divan-ı Lügati't Türk

Bilinen ilk sözlük olan ve Kaşgarlı Mahmut tarafından 1077 senesinde yazılan Divan-ı Lügati't Türk, adlı eserinde Türk dilinin önemini belirtir, Tanrının burcunun Türk milleti üzerinde doğduğunu ve onların dilini öğrenen ve tabi olanların esenlik içinde yaşayacağını yazar. Türkçenin üstünlüğünü Araplara göstermek ve sarf ve nahvini öğretmek için bu eseri kaleme aldığını belirtir. Yaklaşık 8500 Türkçe kelimenin kullanıldığı eserde, Kaşgarlı Mahmut, Türk boyları arasında dolaşarak onların ağızlarını, kelimelerini, hikâyelerini, destanlarını, şiirlerini derler ve Türk boylarını, 12 Hayvanlı Türk Takviminin ortaya çıkışı, Zülkarneyn kıssasını anlatır. Kelimeleri açıklarken dörtlük ve beyitlerle,

hikâyelerle, özlü sözlerle destekler. Alper Tunga destanının ilk dörtlüğünü bu kitaptan öğreniyoruz.

Divan-ı Lügati't Türk'te, bugün dahi kullanılan atasözleri

Evdeki buzağı, Sayı öküz olmaz (C:1, B:446)
Ev Sahibi doyurunca konuğu gözü yolda olur. (C:1,B:54)

Yurt gider, töre kalır: (C:3, B: 221, II, B:25)
Yurt gitse dahi bir millet töresine, örf ve adetlerine sahip çıkarsa, devam ettirirse, tekrar vatan tutabilirler.

Sıkıntı ebediyen sırtta kalmaz. (C:1, B:110)
Şaşkın konuk ev sahibini ağırlar (C: 1,B:105)
Faziletin başı dildir, (c:1, B:336, C:1, 107)
Et tırnaktan ayrılmaz, (C:1, B177)

İyilik yap suya at, pınarında dile bulursun (II, B:112) İyilik yap at denize, balık bilmezse halik bilir.

Kaz sürüsü kılavuzsuz olmaz (I, B:487), Eşek sürüsü başsız olmaz (I, B:424)

Kutadgu Bilig

İslami Türk edebiyatının manzum ilk örneklerinden olan Kutadgu Bilig 1069/1070 yılında Yusuf Has Hacip tarafından mesnevi tarzında yazılmış manzum bir eserdir. 6645 beyit bulunan eserde 173 dörtlük mâni tarzında, sonraki bölümler ise mâni tarzında kafiyeleşmiştir. Daha çok yarım kafiye kullanılmıştır. Alegorik bir eser olan Kutadgu Bilig'de hükümdar Kündoğdı adaleti; vezir Aytoldı bahtı, devleti; Aytoldı'nın oğlu Ögdülmiş aklı, anlayışı; Ögdülmiş'in arkadaşı Oğurmuş da akıbeti temsil eder. Olay bu şahısların karşılıklı konuşmaları üzerine kurgulanmıştır. Eser bu özelliği ile ilk tiyatro eseri olarak da kabul edilmektedir. Eserde fikirler, atasözleri ve özlü sözlerle desteklenmiştir. Eserde bildi ve akıl, dilin fayda ve zararları, hükümdarın ve devlet adamlarının erdemleri ve halkın hükümdara karşı, hükümdarında halka karşı hak ve sorumluluklarını belirtir. Hükümdarın uyanık ve yönettiği tebaya karşı adaletli ve yumuşak, düşmanına karşı sert davranmasını nasihat eder.

İnsanı dili kıymetlendirir ve insan onunla sadet bulur. İnsanı dil kıymetten düşürür ve insanın dili yüzünden başı derde girer. (**Dilim, senden çektiğim zulüm.**)

Akıl senin için iyi ve yeminli bir dosttur. Bilgi senin için çok merhametli bir kardeştir.

Allah'a sığın, onun emrine itaatsizlik etme.

Aklın süsü dil, dilin süsü sözdür. İnsanın

süsü yüz, yüzün süsü gözdür.

İnsan sözünü dili ile söyler, sözün iyi olursa yüzün parlar.

Allah'tan ne gelirse ona razı ol

Anlayış ve bilgi çok iyi şeydir. Eğer bulursan onları kullan ve göğe çık.

Bir insan bütün dünyaya sahip olsa bile sonunda dünya kalır. **Onun kismetine ancak iki top bez düşer.**

Bütün halka içten gelen merhamet göster.

Büyüklik taslayan kibirli ve küstah adam sevimsiz ve tatsız olur, kibirli insanın itibarı günden güne azalır.

Eğer kendine candan bağlı birini arıyorsan, sözün kisası kendinden daha candan birini bulamazsın.

Daima iyilik yap ki kendin de iyilik bul.

Elini uzatarak gökteki yıldızları tutsan ve başın göğe değse bile sonunda sen yine yerdesin.

Ey asil insan insanlığı elden bırakma, insanlığa insanlıkla muamele et.

İşini adaletle yap, buna gayret et; hiçbir zaman zulüm etme. Allah'a kulluk et ve onun kapisına yüz sür.

Hangi iş olursa olsun, sen onu tatlı dille karşıla. Her işte tatlı dil kullanırsan saadet sana bağlanır.

Hiçbir işte acele etme, sabırlı ol, kendini tut. Sabırlı insanlar arzularına erişirler.

Diline ve gözüne sahip ol. Boğazına dikkat et, az ye, fakat helal ye.

Gönlünü ve dilini doğru tut.

Dervişlerini göndererek Anadolu'nun Türkleşmesini ve İslamlaşması için çalışan Hoca Ahmet Yesevi, saziyla sözüyle bir hak aşığı idi. Türklerin İslam'ı anlamasında ve yaşamasında çok mühim bir rol oynayan Ahmet Yesevi, Yesi'deki tekkesinde binlerce öğrenci yetiştirdi, halka İslam'ı anlattı ve sevdirdi. Onun zamanında Arapça ve Farsça yazmak şairler ve yazarlar arasında moda idi. Türkçe hor görülüyor, edebiyat dili olarak kullanılmıyordu. Yesevi, duru Türkçe ile şiirler söylemiş; niçin Arapça ya da Farsça yazmıyosun, konuşmuyorsun diyenlere;

"Türklük kaderim, İslam ise kendi tercihimdir. Ben Türk'üm. Mensubu olduğum milletin diliyle yazmak, şiir söylemek benim şiarımdır." Diyordu. Öz, duru bir Türkçe ile hikmetlerini söylüyor, muhtemelen talebeleri de kayıt altına alıyordu. Türk dilini hor görenlere karşı en güzel cevabı veriyordu.

"Hoş görmedi âlimler sizin dediğiniz Türkçe'yi/ Ariflerden işitsen açar gönül ülkesini
Ayet hadis anlamı Türkçe olsa uygundur/
Anlamına yetenler yere koyar borkünü
Kadı, müftü, mollalar şeriatın yolunu/ Arif
âşık almıştır tarikatın arkını
Amel işleyen âlimler dinimizin çırağı/ Burak
biner mahşerde eğri koyar borkünü
Miskin Hoca Ahmet, yedi ceddine rahmet/
Farsça dilini bilerek güzel söylemekte Türkçe'yi" **(Hikmet-71)**

Ahmet Yesevi'nin şiirinden, dilinden süzülüp gelen şu dörtlükler, insanı sevmeyi, fakir fukaraya yardım etmeyi, gariplerin, fakirlerin gönlünü okşamayı Allah'a ulaştıran bir vasıta olarak görmektedir.

"... Sözü söyledim, her kim olsa cemale talip/ Canı canana bağlayıp, damarı ekleyip
Gariپ yetim, fakirlerin gönlün okşayıp/ Gönülü kırık olmayan kişilerden kaçtım ben
Nerde görsen gönlü kırık merhem ol/ Öyle mazlum yolda kalsa yoldaş ol
Mahşer günü dergâhına yakın ol/ Ben benlik güden kişilerden kaçtım ben işte..." (Ahmet Yesevi, Divan-ı Hikmet-1)

Onun her mısrası, her dörtlüğü veciz sözlerdir, ibretlerle doludur.

"... Közüm yumup da açana kadar ömrüm geçti/ Bu dünyayı geçmez akçaya satasım gelir

... Dünya içim iman, İslam dinin satar/ Akıllılara bu sözleri diyesim gelir..." (Divanı Hikmet-49)

Mevlana

Sözü en iyi kullananların biri de 13. Yy. da yaşamış Hz. Mevlana'dır. 1207'de Belh'te doğan Hz. Mevlana babasıyla birlikte Anadolu'ya gelmiş, Karaman'da 7 yıl ikamet ettikten sonra Konya'ya avdet etmiş ve burada ölünceye kadar insanları irşad etmiş müftü, müderris, mutasavvıf ve şairdir. Aşkı ilahi aşktır. Onun tek derdi Mevla'sına kavuşmak, sevgilisiyle bir an bile ayrı kalmamaktır. Eserlerini Farsça yazmıştır. Mesnevisi, divanı Kebiri dünya dillerine çevrilmiştir. Diğer eserleri Rübailer, Mektubat, Fihi Mafih ve Meclis-i Seb'a'dır. 1273'te vefat ettiğinde görüşleri dünyaya yayılmış, etkileri tüm dünyada günümüzde de devam etmektedir. Kalbimi ve ruhumu vermenin bir yararı yok, sen zaten bunlara sahipsin. O yüzden sana bir ayna getirdim. Kendine bak, beni hatırla. (Bilemezsin şiiri

Güzelliğin bir damlası olan Leyla için uykuyu haram etmek çok değilse, güzelliğin kaynağı Mevla için ömrü feda etmek a bile.

Kalbin bir gün seni sevgiliye götürecektir. Ruhun bir gün seni sevgiliye taşıyacak. Sakın acında kaybolma. Bil ki çektiğin acı bir gün dermanın olacaktır.

Nefsin ejderhadır. Öldü sanma, uykuya dalar o. Dertten eline fırsat düşmediği için uyur. Hüner dertsizken de nefsi uykuda tutmadır. (3. Cilt)

Her zorluğun sonunda doğan bir ışık vardır. Elleriniz diken yaralarıyla kan revan içinde kaldıysa güle dokunmanıza çok az kaldı demektir.

Yaşadığın dünyaya bak; yüce Tanrı hangi eserini sevginin kucığında büyütmemiş? Neden okşamak ve gidilecek yer, tekme ve tokatla erişmeyi tercih edersin?

Yunus Emre

13. yüzyılın ikinci yarısında ve 14. yüzyılın başlarında yaşamış Hak Aşığı Yunus emre de Türkçe konuşup, sade bir dille ilahilerini söylemiştir. Onun kullandığı Türkçeyi ve vermek istediği mesajları bugün bile çok rahat anlayabiliyoruz. Divanı ve Risaletün Nushiye diye bir mesnevisi vardır.

“İlim ilim bilmektir/ İlim kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsen/ Ya nice okumaktır...”
diyerek ilim öğrenmenin faziletini, en güzel ilim kişinin kendinin bilmesi gerektiğini, niçin yaratıldığını anlamasını, edep ve irfan öğrenmenin yolunu gösteriyor.

O, sadece Allah’a âşıktır. Allah’ın yarattığı mahlûkatı onun için sever. Ne cenneti ister, ne de cehennemden korkar.

“Aşkın aldı beni benden/Bana seni gerek seni/

Ben yanarım dün ü günü/ Bana seni gerek seni”

“Severüm ben senü candan içeru

Yolum vardır bu erkenden içeru”

“Bir kez gönül yıktın ise/ Bu kıldığın namaz değil

Yetmiş iki millet dahi/ Elin yüzün yumaz değil”

“Biz kimseye kin tutmayız/Ağyar bile dosttur bize

Kanda ıssızlık var ise/ Mahalle vü şardır bize”
diyerek tüm insanları, sevgiyle kucaklar. Gönül kırmaktan çekinir ve insanları sakındırır.

Çünkü kalp Allah sevgisinin mekanıdır.

Vesiletü’n Necat (MEVLİD-İ ŞERİF)

14. yüzyılın ortası ve 15. Yy. ilk çeyreğinde yaşayan şair ve mutasavvıf Bursa Ulu Camiinde imamlık yapan Süleyman Çelebi (1351-1422) tarafından çok arı ve duru, acı bir Türkçe ile yazılan mevlid Vesiletün Necat, Türk dilinin en güzel örneklerindedir. 16 kısım ve 770 beyitten oluşur. Kaside şeklinde yazılan eserin gazel formunda da bölümleri vardır. Aruzun “failatün, failatün failün” kalıbında 1409 yılında yazılan eser Çelebi Sultan Mehmet’e takdim edilmiştir. Yazar, Hzz. Peygamber Efendimiz için duyduğu Sevgiyi ifade eder. . Ve bölüm bölümler arasında Allah’a dua ve Peygamber Efendimize salavat getirir. Eserde münacat, Peygamber Efendimizin doğumu, mucizeleri, miraç ve vefatı anlatılır.

“Allah adın zikredelim evvela/ Vacip oldu Cümle işte her kula,

Bir kez Allah dese şevk ile lisan/ Dökülür cümle günah misli hazan...”

Muhakemetül Lugateyn

On beşinci Yüzyıl Türk şairi ve devlet adamı Ali Şir Nevai (9 Şubat 1441-3 Ocak 1501) tarafından yazılan Muhakemetül Lugateyn (İki Dilin Karşılaştırılması), Farsça ile Türkçenin bir kıyaslama yapar ve Türkçenin Farsçadan üstün olduğunu belirtir. Eserin yazılma sebebi olarak Türk alim ve şairlerin Türkçe söylemeyi Farsça meylettiğini, Türkçeden uzaklaştıklarını eleştirerek Türk dilinin zenginliğini ve Farsçadan üstünlüğünü anlatmak için telif ettiğini ifade eder. Dünyada konuşulan diller olarak Arapça, Hintçe, Türkçe ve Farsça olduğunu yazar ve Arapçanın en üstün dil olduğunu peşinen kabul eder. Hintçenin çok zayıf bir dil olduğunu, Türkçenin ise Farsçadan üstün olduğunu belirtir. Türkçede pek çok kelimenin üç ya da daha çok anlamı vardır. Fakat Farsçada bu esneklik yoktur. Türk lehçelerinde ördek manasını taşıyan dokuzdan fazla kelime vardır.

Ali Şir Nevai’nin Türkçe yazıp söylemesinden sonra Türkçeye rağbet artmış ve o bölgede uzun bir süre etkisi devam etmiş, şair ve edipler Türkçe eserler vücuda getirmişlerdir.

Yunus Emreden sonra Fuzuli, Karacaoğlan, Pir Sultan Abdal, Dadaloğlu,Emzurumlu Emrah, Ercicişli Emrah, Naili, Bayburtlu Zihni, Sümmani vs. halk ozanları sade Türkçe ile, benzetmelerle en güzel şiirleri ve türküleri terennüm etmişlerdir.

Kanuni döneminde yaşamış Hak ve Peygamber aşığı Fuzuli de aşk derdinden o kadar koştur ki derdine derman bulmak istemez. "Aşk derdiyle hoşem el çek ilacından tabip Kılma derman kim helâkimin zehri dermanındadır."

Türküleri günümüze kadar gelen ve pek çok aşığı da etkileyen 17.yy. yaşamış Karacaoğlan da türkülerinde Türkçeyi en güzel şekilde kullanan saz ve söz ustalarındandır.

"İncecikten bir kar yağar/Tozar elif diye diye Deli gönül abdal olmuş/ Gezer Elif Elif diye" (Karacaoğlan)

19. yüzyılda yaşamış Dadaloğlu, Sultan Abdülaziz'in Yörükleri yerleşik hayata geçirmek üzere yayınladığı ferman üzerine" ferman padişahında dağlar bizimdir" demiştir.

"Kalktı göç eyledi Avşar elleri/ Ağır ağı giden eller bizimdir

Arap atlar yakın eyler ırağı/ Yüce dağdan aşan yollar bizimdir

Belimizde kılıcımız kirmanı/Taşı deler mızrağımızın temreni

Hakkımızda devlet etmiş fermanı/ Ferman padişahınsa dağlar bizimdir." diyen Dadaloğlu yerleşik hayata geçmek istemeyen Yörüklerin sesini ne güzel ifade etmiştir.

16. yy. yaşayan ve Sivas'ta Hızır Paşa tarafından idam edilen Pir Sultan Abdal;

"Gurbet elde bir hal geldi başıma/Ağlama gözlerim Mevla kerimdir

Derman arar iken derde düş oldum/ Ağlama gözlerim Mevla kerimdir" diyerek haksızlığa karşı Kadir Mevla'dan yardım istemiştir.

1861-1915 yılları arasında yaşamış ve 11 yaşında bade içerek âşık olan Sümmani ise;

"Ervahı ezelde Levhi kalemde/Bu benim bahtımı kara yazmışlar

Bilirim güldürmez devri âlemde/ bir günümü yüz bin zara yazmışlar" diyerek ümitsizce rüyasında gördüğü sevgiliye kavuşmak için diyar diyar gezmiştir.

Günümüzde; 21.yy. Aşık Reyhani, Murat Çobanoğlu, Aşık Veysel, Behram Aktemur, Ali Rıza ezgi/ Kul Nuri, Çırağı, Aşık Temel Türabi(Şahin), Mevlüt İhsani, Şeref Taşlıova, Öksüz Ozan (Ahmet Yıldırım), Yağız Ozan (Arif Yıldırım), Mevlüt İhsani, Ayten Gülçınar, Zikri Aliyar, Feryadî, Mehmet Ataroğlu, vs. aşıklar Türkçemizi en güzel şekilde kullanan ve sazıyla türkülerini icra eden aşıklardır.

Çocuklarımıza söylediğimiz ninnilerde, se-

vinçlerimizi, üzüntülerimizi, özlemlerimizi, aşkımızı dile getirdiğimiz türkülerde, şarkılarda, ezgilerde hoyrat, mani ve bozlaklarda kelimelerin gücünü görmek mümkündür.

"A sevdiğim senden şikâyetim var/ Ne sevdiğin belli ne sevmediğin

Ben de bir insanın ben de canım var/ Ne sevdiğin belli ne sevmediğin..." türküsünde sevdiğin kararsız olmasından şikâyet edilmektedir.

Çağımızın ozanlarından **Aşık Veysel Şatıroğlu**, toprağı sadık bir dosta benzetmektedir.

"Dost dost diye nicesine sarıldım/Benim sadık yârim kara topraktır.

Beyhude dolandım, boşa yoruldum/ Benim sadık yârim kara topraktır."

Gerçekten senden hiçbir şey istemeden toprak ana insanoğluna çok cömert davranıyor. Annenin çocuğu emzirdiği gibi toprak da kişiöğlunu doyup besliyor, bağrından çıkan cana can katan sularıyla susuzluğunu gideyor.

Aşık Temel Türabi,(Şahin) Sarıkamış şehitleri için yazdığı Allahüekber şiirinde; benzetmeleri çok rahat kullanan Halk ozanlarımızdandır.

"...Tipi boranını estin savurdun/ Soğanlıyı mezarlığa çevirdin

Doksan bir şehidlik bir şehir kurdun/ Yok çarşı pazarın Allahüekber

...

Türabi gözyaşım çilendi diye/ Süngüler buz ile bilendi diye

Toprağın şehide belendi diye/ Çiçeklerin narın Allahüekber"

Sözlük Çalışmaları;

Türkçenin bilinen ilk sözlüğü 1074 yılında Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılan Divan-ı Lugatı't Türk'tür. Araplara Türkçenin üstünlüğünü ve sarfını öğretmek için Arapça yazılan sözlük Besim Atalay tarafından dört cilt halinde Türkçeye çevrilmiştir. Son cildi indekstir. Yaklaşık 8000 kelimeyi ihtiva etmektedir. Bundan başka Zemahşeri'nin Mukaddemetül Edep, Ebu Hayyan'ın Kitabül İdrak Li Lisanül- Etrak ve İbni Münteha'nın sözlüğüdür.

Eski dönemlerdeki sözlüklerin bir kısmı dini olup, Kur'an'da ve dini kaynaklarda geçen Arapça sözcüklerin Türkçe karşılıkları verilmiştir. Bir örneği Ferište İbni Melik tarafından 1392 tarihinde kaleme alınan Ferišteoğlu Lugatı'dır. **(Paşa Yavuzoğlu, Türklerde Sö-**

lük Geleneği, s.188)

Batı Tertibine göre Türklerde ilk sözlük Şemseddin Sami'nin Kamus-ü Türki'sidir. Namık Kemal, Lisani Osmanini Edebiyatı Hakkında Bazı Mülahazalar" adlı makalesinde Türk dilinin işlenmesine, sözlük çalışmalarının önemine dair görüşler beyan etmiştir. (s.189)

Osmanlı Devletinde sözlük çalışmaları Arapça- Türkçe, Türkçe-Arapça; olarak dizayn edilmiştir. Şemseddin Saminin Kamus-i Türki (1317), Kamusü'l Fransevi (Türkçe-Fransızca (1905), Fransızca-Türkçe (1928), Muallim Naci'nin Lugat-i Naci, Seydi Ali Bey, Kamusu Osmani (1330), Mehmet Salahi Bey'in Kamusi Osmani, Afyonkarahisarlı Şemseddin oğlu Mustafa'nın Arapça- Türkçe Ahter-i Kebiri (1302), Ahmet Asım Efendinin Bürhan-ı Kat'ı (1214), Ahmet Vefik Paşa'nın Türkçeden Türkçeye Lehçe-i Osmanisi (1293), Ali Nazıma'nın Mükemmel Osmanlı Lugatı (1319), vs. Tanzimat'tan sonra yapılan sözlük çalışmalarıdır. Sözlüklerde verilen kelimelerini birinci, ikinci 3. Vs. anlamları ve oluşturduğu deyimler ve atasözleri verilmiş, bazı sözlüklerde şairlerin ve ediplerin eserlerinden alıntılar yapılarak kelime cümle içinde kullanılmıştır. Cumhuriyet döneminde TDK Tanıklarıyla

Tarama Sözlüğü 6 cilt (1941, 1943, 1953, 1954, 1957), Tarama Dergisi I (1934), Türk Lugatı, Hüseyin Kadri 4 cilt, (1927, 1928, 1943, 1945), Yılmaz Öztuna Türk Musiki Lugatı (1949,1955), Ali Rıza Alp Büyük Osmanlı Lugatı (1958), Tahir Olgun Edebiyat Lugatı (1937)., Türkçe Sözlük, (TDK 1945), Ferit Devellioğlu, Osmanlıca –Türkçe Küçük Lugat (1949)9Türkçe Sözlük (TDK 1945), Türkçeden Fransızcaya Yeni Lugat, „Türkçeden İngilizceye Lugat Kitabı James Redoks, (1921, Kılavuz Sözlük, Yaşar Nabi (1961), Osmanlıcadan Türkçeye Cep Sözlüğü (1935), Doğan Türkçe Sözlük, Ferit Devellioğlu'nun Osmanlıca Türkçe Lugat, (Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Lugat, s.V-VIII). Mehmet Doğan tarafından yazılan ve ilk defa 1981 de ve 24.'sü basılan Doğan Büyük Türkçe Sözlükte 110 000 kelime, deyim ve atasözü, 500 tane şair, edebiyatçı ve ilim adamından alıntılar yapılmıştır.

Sonuç

Güzel dilimiz Türkçemizi doğru konuşalım ve yazalım. Okullarda çocuklara kendilerini ifade etmeleri için kompozisyon yazdıralım. Türkçenin söz dizisine ve imla kaidelerine, vurgusuna dikkat edelim. Çocuklarımıza kitap okuma ve sözlüğe bakma alışkanlığı kazandıralım.

A DOSTLAR**ANUŞ
GÖKCE**

Selam sizlere a dostlar
Gönül telinin diline
Kelimelerin gücüne
Hoşa geldiniz a dostlar

Bu gün sizlerle sohbet
Başlayalım muhabbete
Herkesi açık davete
Sefa geldiniz a dostlar

Güzel dilimiz Türkçeyi
Konusup doğru yazmayı
Allı gelinde yazmayı
Duya geldiniz a dostlar

Anuş der ilim faslına
Geçelim mi işin aslına
Türkçeyi över nesline
Diye geldiniz a dostlar.

16 Ekim 2024 Dinlendik Çumra.